

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської фіно-угорської філології

Курсова робота

на тему: Лексичні засоби на позначення емоційних переживань в
англійській і українській мовах: порівняльний аналіз перекладу і оригіналу
роману К. Ішігуро “Клара і Сонце”

студентки групи Па 08-21
факультету германської філології і перекладу
денної форми здобуття освіти
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури
(переклад включно), перша — англійська
освітньо-професійної програми Англійська мова і
друга іноземна мова: усний і письмовий переклад у бізнес-комунікації
Шавурської Марії Миколаївни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Пініч І. П.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ 2024

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of Germanic and Finno-Ugric Philology

Term paper

Lexical means to denote emotional experiences in English and Ukrainian: a comparative analysis of the translation and the original of K. Ishiguro's novel "Clara and the Sun"

MARIIA SHAVURSKA

Group PA 08-21

Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser:

Assoc. Prof.

IRYNA PINICH

PhD (Linguistics)

Kyiv 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРИЗАЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ.....	6
1.1. Поняття лексичних засобів та їх види.	6
1.2. Терміни на позначення емоційних переживань	6
1.2.1. Лексичні засоби на позначення позитивних емоцій	7
1.2.2. Лексичні засоби на позначення негативних емоцій.....	8
1.3. Способи перекладу та відтворення лексичних засобів на позначення емоцій	9
Висновки до Розділу 1	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ У ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ “КЛАРА І СОНЦЕ”	12
2.1. Лексичні засоби на позначення позитивних емоцій та їх переклад українською	12
2.2. Лексичні засоби на позначення негативних емоцій та їх переклад українською	16
2.3. Порівняльний аналіз лексем на позначення емоцій у оригіналі та перекладі роману.....	22
Висновки до Розділу 2.....	25
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28

ВСТУП

«Емоції відносяться до дуже давніх регуляторів поведінки живого організму в його взаємодії із зовнішнім світом. Набагато більш древнім, ніж наше свідоме мислення, яке в еволюційному сенсі існує всього лише мить.» (О. Шевчук)

В останні століття митці все більше і більше звертають увагу на емоційний стан людей, приділяють йому достатню увагу, намагаючись відобразити його у своїх роботах та встановити певний зв'язок з поціновувачами їх витворів. Особливо беручи до увагу літературу, де основним засобом опису та передачі емоцій є слово та розділові знаки.

Більша частина вчених як з психологічних так і лінгвістичних наук, схиляється до думки, що всі емоції можна віднести до однієї з категорії: позитивні емоції або негативні. Тому якщо у людини немає на меті приховати свій емоційний стан, нескладно розпізнати у реальному житті при безпосередньому контакті з людиною, що вона відчуває.

У художніх же творах автори намагаються змалювати та передати емоційний досвід героя різними способами. Розділові знаки, емоційно забарвлені слова і конструкції, опис міміки та поведінки героя створюють загальну картину настрою персонажа у певний момент, дозволяючи читачам краще зрозуміти емоційну складову твору та посил, який хотів донести до них автор.

Мета даної роботи полягає в розгляді українського варіанту роману Нобелівського лауреата Кадзуо Ішігуро “Клара і Сонце”, порівнянні його з оригіналом, написаним англійською мовою, та аналізі лексичних засобів, що були використані на позначення емоційних переживань у цьому творі.

Тому в роботі сформульовані наступні **завдання**:

1. Розглянути лексичні засоби та їх види;

2. Розрізнити негативні та позитивні лексичні засоби;
3. Провести порівняльний аналіз вжитих лексем;
4. Дати власну оцінку перекладу твору.

Предметом дослідження є лексичні засоби на позначення емоційного досвіду героїв в оригіналі та українській версії роману.

Ілюстративний **матеріал** цієї роботи був взятий з книжки Кадзуо Ішігуро “Клара і Сонце” 2021 року, його оригіналу англійською мовою та українським варіантом роману, перекладеним Ганною Лелів у 2022 році

Ця курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновку та списку теоретичних джерел. Загальний обсяг роботи — 31 сторінка, з яких 25 сторінок — основний текст.

РОЗДІЛ 1. КАТЕГОРИЗАЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ

1.1. Поняття лексичних засобів та їх види.

«Основним засобом вираження експресивності в ХТ є мовні одиниці, серед яких основне місце належить лексичним.» (Кіщенко, Стрій, 2022, с. 43). Лексичні засоби становлять левову частку у вжитку та відіграють важливу роль у художньому тексті, описуючи та передаючи різні явища, почуття, думки, емоції.

Під поняттям лексичні засоби зазвичай мається на увазі словниковий запас художнього твору, а саме синоніми, антоніми, фразеологізми, емоційно-оцінювальна лексика, стилістично забарвлена і нейтральна лексика тощо. Лексика називання та опису емоцій є за своєю семантикою нейтральною [9, с. 224].

Мовознавці Аносова Т.В. та Чабаненко В.А., аналізуючи лексичні засоби для вираження емоцій, класифікують їх у три основні групи:

1. Мовні одиниці, які виражають емоції напряму (напр. емоційні вигуки);
2. Категорія слів, що називають або характеризують емоції;
3. Мовні одиниці, роль яких є вираження та передача емоційного ставлення мовця до певної ситуації, явища чи предмету [18].

Метою даної наукової роботи є дослідити саме лексичні засоби які використовуються для позначення емоційних переживань героїв роману, з яким ми познайомимося у наступних розділах. Вони ж допомагають автору точніше передати його задум, а читачеві краще зрозуміти емоційну складову твору, яка завжди відіграє ключову роль.

1.2. Терміни на позначення емоційних переживань

За теорією емоцій Джеймса-Ланге «емоція — всього лише комплекс внутрішніх відчуттів і не більше.» Загалом, усі емоції можна розділити на дві великі категорії: позитивні та негативні. Більше того, Пол Екман, американський психолог та визнаний спеціаліст у сфері психології емоцій, виокремлює шість базових емоцій, до яких зараховує anger (гнів), disgust (відраза), fear (страх), joy (задоволення), sadness (сум), surprise (здивування).

Звичайно, у різних ситуаціях людина не обмежується лише цими шістьма емоціями, бо в залежності від їх класифікації, існує десятки і навіть сотні емоційних станів, які ми переживаємо. Виокремлення Екмана лише шести базових емоцій здається доволі чітким та зрозумілим, враховуючи, що всі інші емоції можна вважати їх «похідними» або, так би мовити, «підтипами». Отже, повернемося до більш розповсюдженої та звичної нам класифікації емоцій, на позитивні та негативні [22].

1.2.1. Лексичні засоби на позначення позитивних емоцій

Найпоширенішими позитивними емоціями є наступні: радість (delight), щастя (happiness), задоволення (joy), захват (excitement) та зацікавленість або інтерес (curiosity). Найпростіше вони можуть бути виражені за допомогою синонімів, бо тільки аби описати емоцію щастя в українській мові можна підібрати декілька десятків синонімів (напр. щасливий, благополучний, блаженний, прекрасний, радісний тощо [1, с. 63].

Як нам відомо, українська мова також багата на фразеологізми, тому їх існує безліч аби назвати позитивні емоції. Бути на сьомому небі (щастя), як гора з плечей (полегшення), очі заграли (захват), вирости крила (радість), мов на крилах летіти (піднесений настрій), аж підростати (задоволення), є гарним прикладом як можна описати позитивні емоції за допомогою фразеологізмів. В англійській мові є теж чимало відомих виразів на позначення та опис позитивних емоцій: on cloud nine (happiness), in high spirits (happiness), on the top

of the world (happiness), over the moon (happiness), get/have butterflies in your stomach (excitement) etc [20].

До лексичних засобів, які позначають позитивні емоції також можна віднести сталі вирази. До прикладу: тепло на душі, задерти підборіддя, любов і ласка, мені не віриться (у позитивному значення), зі спокійною душею, радіти як дитина, світяться очі тощо.

Також варто згадати про вигуки, які є поширеною частиною мови і використовується як раз для вираження емоцій, особливо бурхливих та раптових. Найпоширенішими вигуками є: Ура! Яка краса! Як класно! Мати рідна! О Боже мій! (у позитивному значення).

1.2.2. Лексичні засоби на позначення негативних емоцій

Серед негативних емоцій, найпоширенішими є: злість або гнів (anger), відраза (disgust), страх (fear), нудьга (boredom), роздратування (irritation), розчарування (dissappointment) та заздрість (envy). Для їх вираження можуть вживатися ті самі види лексичних засобів, а саме синоніми, фразеологізми, сталі вирази, а також вигуки [1, с. 63].

Наприклад, у частині наступного речення «..., but the child looked baffled and glanced from Rex to her mother» [21, с. 15] вживається слово baffled, замість якого також можна використати: puzzled, confused.

Ось приклад фразеологізмів, які часто використовуються на позначення негативних емоцій: танути як свічка (сум), як у воду опущений (сум), як останнє спік (безнадія), краяти душу (страждання), серце ледь не вискочило з грудей (страх), як неживий (безпорадність) тощо. Серед сталих виразів, загалом вживаємо наступні: не можу повірити (у негативному значенні), серце розриває, важко на душі, камінь на серці. Щодо англійської мови, то у вжитку зустрічаються такі: spit feathers (anger), jump out of your skin (fear), feel blue (sadness), be fed up with (irritation, lose your cool (anger).

Вигуки також часто використовуються з метою виразити певну негативну емоцію: Ой лишенько! Рятуйте! Мамо рідна! Леле! Тьху! Боже мій! (у негативному значенні).

1.3. Способи перекладу та відтворення лексичних засобів на позначення емоцій

Вдалість художнього перекладу визначається тим, чи зумів перекладач правильно передати задум і почуття автора, та влучно відтворити особливості оригінального твору. При перекладі варто звертати увагу на усі можливі аспекти та деталі тексту. Коли йде мова про переклад художнього тексту, варто згадати про важливий термін — адекватність перекладу. Згідно з Р. Козловим (2020, с. 48): «Адекватний переклад — відтворення змісту та форми оригіналу засобами іншої мови».

Особливо проблематичним може бути переклад таких лексичних засобів, як фразеологізмів чи сталих виразів, які в свою чергу можуть вважатися частиною культурною специфіки, на яку завжди потрібно звертати увагу при перекладі художнього твору, особливо такого, де вживається багато «живої» мови. Деякі фразеологізми містять в собі елементи гумору, гру слів, яку важко відтворити мовою перекладу без втрати сенсу. Проте є чимало сталих виразів чи фразеологізмів, які мають відповідники у обох мовах, з мінімальною лексичною різницею. Наприклад, вираз «be on cloud nine можна цілком вважати англійським еквівалентом до подібного у нашій мові виразу «бути на сьомому небі».

Так як ми не завжди існують відповідники у двох мовах, то залежно від контексту, то немає єдиного правильного варіанту перекладу. Також перекладач може застосовувати різноманітні трансформації для більш точної передачі емоційного стану, такі як генералізація та конкретизація, додавання та упущення, та контекстуальна заміна. Розглянемо декілька прикладів [3, с. 24].

«I looked at Rosa, but her expression was still blank.» [21, с. 12] можна перекласти як: «Я глянула на Розу, але її лице далі було порожнім» [4, с.14], де також можна перекласти дослівно, уживши вираз «лице не виражало ніяких емоцій».

А речення «Дитина радісно підходила до вітрини, сама чи з дорослим, а тоді показувала на нас пальцем, сміялася, корчила гримаси, тарабанила пальцем по склу, махала рукою» [4, с. 19] англійською мовою можна відтворити наступним чином: «A child would come up excitedly, alone or with their adult, then point, laugh, pull a strange face, tap the glass, wave» [21, с. 17].

Висновки до Розділу 1

Маючи справу з даним теоретичним підґрунтям, можна підсумувати, що лексичні засоби відіграють важливу роль у структурі художнього твору. Зокрема, такі лексичні засоби як синоніми, антоніми, стилістично забарвлена та нейтральна лексика, вживаються для вдалої передачі думок, почуттів та емоцій героя твору.

Ми також звернули увагу на шість основних емоцій (за класифікацією психолога П. Екмана), які були далі поділені на дві великі групи: негативні та позитивні. Були зазначені лексичні засоби, які використовуються на позначення як позитивних, так і негативних емоцій.

Було розглянуто аспекти перекладу лексичних засобів для опису емоційного стану, та подано приклади з обох мов для кращого розуміння. Варто ще раз наголосити на проблемі перекладу лексичних одиниць, зважаючи на їх структуру та походження, що робить їх ключовими елементами під час перекладацької роботи над текстом.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ У ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ “КЛАРА І СОНЦЕ”

Книжку лауреата Нобелівської премії Кадзуо Ішігуро “Клара і Сонце”, яка є основним джерелом для виконання практичної частини цієї роботи, світ вперше побачив у 2021 році. Саме на основі оригіналу та перекладу цього роману-утопії відбуватиметься аналіз вживаних лексичних засобів в обох варіантах. Тому перш ніж перейти безпосередньо до наглядних прикладів, варто зазначити, що автором перекладу даної книжки на українську мову є Ганна Левів, виданого видавництвом Старого Лева у 2022 році.

2.1. Лексичні засоби на позначення позитивних емоцій та їх переклад українською

Для більш глибокого аналізу вжитих у творі лексичних засобів на позначення емоційних переживань героїв, надалі будемо послуговуватися класифікацією різних способів вираження емоцій Пініч І. П. [10, с. 11].

Лексичні засоби на позначення емоційних переживань є вербалізованим способом тематизації емоцій. Зокрема, у більшості випадків використовується буквальна вказівка на емоційний стан героїв може бути досягнена за допомогою використання базового терміну емоції (радість, любов, доброта). Ось декілька прикладів:

1. Оригінал: «...: her whole face seemed to overflow with kindness, and the same creases that usually created such a tense expression would refold into ones of humor and gentleness.» [21, с. 47]

Український переклад: «...: все її лице переповнювалось добротою, а зморшки, які раніше створювали напружений вираз, розповсюджувались у складочки доброго настрою та ніжності.» [4, с. 59]

Емоції: радість, щастя.

Способи вираження:

- kindness — доброта;
- humor and gentleness — доброго настрою та ніжність.

2. Оригінал: «I could then see how, when she laughed, her face filled with kindness.» [21, с. 15]

Український переклад: «Вона засміялась, і я побачила, як її обличчя сповнюється добротою.» [4, с. 18]

Емоції: радість, щастя, доброзичливість.

Способи вираження:

- kindness — доброта

3. Оригінал: «... but she looked at Josie in a gentle way, and her kind smile transformed her entire face.» [21, с. 81]

Український переклад: «... але ніжно подивилася на Джозі — й лагідна усмішка змінила все її обличчя.» [4, с. 99]

Емоції: любов.

Способи вираження:

- in a gentle way — ніжно;
- kind smile — лагідна усмішка.

Більше того, нерідко використовувалися інші поняття для опису емоційного стану, які асоціюються із базовими термінами і належать до відповідного семантичного поля (excited замість happiness; frustrated замість sad). Це можна розглянути на наступних прикладах:

4. Оригінал: «But the Father's arrival had made her excited, she continued to talk rapidly to him, and soon the Father ceased glancing my way.» [21, с. 157]

Український переклад: «Але вона дуже зраділа батьковому приїзду, безперестанку щось йому розповідала і незабаром батько перестав позирати на мене.» [4, с. 171]

Емоції: радість, піднесений настрій, жвавість.

Способи вираження:

– excited — дуже зраділа;

5. Оригінал: «Her eyes became surprised and also excited.» [21, с. 115]

Український переклад: «В її очах з'явився подив і водночас пожвавлення.» [4, с. 137]

Емоції: жвавість, зацікавленість.

Способи вираження:

– surprise — подив;

– excited — пожвавлення.

Не варто також забувати, що ще одним із головних мовних виявів емоційного досвіду є за допомогою характеристики невербальної поведінки:

6. Оригінал: «The Mother that evening was in an energetic mood, speaking rapidly, recounting humorous things about the people in her office, pausing every now and then to laugh, sometimes in long bursts that made her almost lose breath.» [21, с. 56]

Український переклад: «Того вечора мама перебувала у збудженому настрої, швидко говорила, розповідала смішні історії про своїх колег з офісу й

час від часу сміялася, деколи так довго, що їй мало подих не перехоплювало.» [4, с. 61]

Емоції: збудженість, жвавість, радість.

Способи вираження:

- was in an energetic mood — мама перебувала у збудженому настрої;
- speaking rapidly — швидко говорила;
- made her almost lose breath — їй мало подих не перехоплювало (використання англійської ідіоми з прямим українським відповідником).

7. Оригінал: «Instead, meeting my gaze, she gave me the smallest of nods.» [21, с. 42]

Український переклад: «Зустрівшись зі мною поглядом, вона ледь помітно кивнула.» [4, с. 50]

Емоції: оптимізм, прийняття.

Способи вираження:

- gave me the smallest of nods — ледь помітно кивнула (невербальний засіб, що виражає підтримку, прийняття та згоди).

8. Оригінал: «Josie came hurrying to me. She put her arms around me and held me.» [21, с. 43]

Український переклад: «Джозі кинулась до мене. Вона обійняла мене й не відпускала.» [4, с. 51]

Емоції: щастя, любов, симпатія.

Способи вираження:

- came hurrying to me — кинулась до мене;

– put her arms around me and held me — обійняла мене й не відпускала (обійми є ознакою позитивних емоцій, таких як симпатія та любов).

9. Оригінал: «... standing with his chin raised, the Sun's pattern all over him» [21, с. 10]

Український переклад: «... він стояв, задерши підборіддя, а все його тіло вкривав візерунок Сонця» [4, с. 11]

Емоції: впевненість, гордість.

Способи вираження:

– with his chin raised — задерши підборіддя (опис невербального засобу вираження емоції гордості).

10. Оригінал: «The father, meanwhile, had come nearer, treading softly so as not to disturb what might be a special moment.» [21, с. 31]

Український переклад: «Її тато тим часом підійшов ближче — він ступав м'яко, щоб не зруйнувати мить, яка могла виявитися особливою.» [4, с. 38]

Емоції: спокій, зацікавленість, обережність.

Способи вираження:

– had come nearer — підійшов ближче (невербальний спосіб вираження зацікавленості);

– treading softly — він ступав м'яко.

2.2. Лексичні засоби на позначення негативних емоцій та їх переклад українською

Деякі емотивні засоби мають вигуківу природу, найчастіше їх легко визначити за вжитими розділовими знаками оклику, вигуківими словами та конструкціями. Вони надають ще більшої емоційності реплікам та краще передають стан героя у певний момент. У більшості випадків,

використовуються на позначення саме негативних емоцій (роздратування, злість). До прикладу:

1. Оригінал: «‘That’s enough. Enough!’ The Mother stood up and walked away.» [21, с. 92]

Український переклад: «Досить. Досить! — мама встала й пішла геть.» [4, с. 112]

Емоції: роздратування.

Способи вираження:

– That’s enough. Enough! — Досить. Досить! (повтор слів, використаних у наказовому способі з підсиленням емоційності, вживши знак оклику).

2. Оригінал: «‘That’s enough! You leave Danny be!’ The voice belonged to an adult, and the young people around me shrank back as the woman came striding into the room.» [21, с. 71]

Український переклад: «Досить! Дай Денні спокій! До кімнати рвучко ввійшла жінка, й молоді люди довкола мене розступилися.» [4, с. 87]

Емоції: злість.

Способи вираження:

– That’s enough! You leave Danny be! — Досить! Дай Денні спокій! (підвищення голосу, наказовий спосіб виражений вигуківими словами).

3. Оригінал: «When at last she turned angrily around to me and shouted, ‘Quit follow me AF get lost!’» [21, с. 45]

Український переклад: «Коли нарешті вона обернулася і сердито крикнула до мене: Перестань ходити за мною, ШП! Йди звідси!» [4, с. 57]

Емоції: роздратування, злість.

Способи вираження:

– Quit follow me AF get lost! — Перестань ходити за мною, ШП! Йди звідси! (вживання наказового способу та вигуку).

4. Оригінал: «A little later, she said angrily to the screen, ‘Okay, I’ve done it. I really have. Why won’t you believe me? Yes, exactly the way you said!’» [21, с. 51]

Український переклад: «А за якийсь час вона сказала сердито до екрана: Добре, я це вже зробила! Справді. Чому ви мені не вірите? Ага, саме так, як ви сказали!» [4, с. 64]

Емоції: роздратування, злість.

Способи вираження:

– Why won’t you believe me? Yes, exactly the way you said! — Чому ви мені не вірите? Ага, саме так, як ви сказали!

Негативний емоційний досвід, так само як і позитивний, може бути виражений за допомогою вживання терміну на позначення базових емоцій (злість, гнів, сум). Розглянемо приклади:

5. Оригінал: «..., a child would come to stare at us, and there would be a sadness there, or sometimes an anger, as though we’d done something wrong.» [21, с. 13]

Український переклад: «..., якась дитина підходила подивитися на нас, а на її лиці з’являвся смуток або й злість, так наче ми скоїли щось погане.» [4, с. 16]

Емоції: злість, смуток.

Способи вираження:

– sadness — смуток; anger — злість.

6. Оригінал: «He then stepped back till he was near the door, all the time watching her with large eyes that were both angry and fearful.» [21, с. 111]

Український переклад: «Тоді Рік відступив аж до дверей; він не зводив очей із Джозі — сердитих і водночас наляканих.» [4, с. 135]

Емоції: злість, збентеження, сум'яття.

Способи вираження:

- angry — сердиті;
- fearful — налякані.

7. Оригінал: «In the end she was repeating that it was just a game she enjoyed, while the Mother asked more and more questions about it and seemed to become angry.» [21, с. 80]

Український переклад: «Мама сердито розпитувала її і розпитувала, а вона повторювала, знов і знов, що їй просто подобається ця гра.» [4, с. 99]

Емоції: злість, роздратованість.

Способи вираження:

- to become angry — сердито.

8. Оригінал: «His gaze came to me for a second, still filled with fear and anger, then he strode out of the room without a word.» [21, с. 112]

Український переклад: «Його погляд на секунду впав на мене, досі повний страху та злості, а тоді він без жодного слова вийшов із кімнати.» [4, с. 136]

Емоції: злість, образа.

Способи вираження:

- fear — страх;
- anger — злість.

А також, як і у випадку з позитивними емоціями, автор нерідко звертає увагу читача на мову тіла, аби було легше прослідкувати яку саме емоцію проживає герой у різних ситуаціях. Різкі або рвучкі рухи, неприємний погляд, міміка, чи певне положення рук — усе це може вказувати на вираження негативних емоцій. Наприклад:

9. Оригінал: «Rather than hand the picture to Josie, he tossed it towards the bed, making it land on the duvet in front of her.» [21, с. 111]

Український переклад: «Замість віддати малюнок Джозі, він жбурнув його на ліжку, і той упав на покривало перед нею.» [4, с. 135]

Емоції: злість.

Способи вираження:

- rather than hand the picture to Josie, he tossed it towards the bed — замість віддати малюнок Джозі, він жбурнув його на ліжку.

10. Оригінал: «But he went on writing quickly, then stood up, dropping his sharp pencil to the floor.» [21, с. 111]

Український переклад: «Але він далі швидко писав, а потім устав, кинувши олівця на підлогу.» [4, с. 135]

Емоції: злість, роздратування.

Способи вираження:

- he went on writing quickly — він далі швидко писав;
- then stood up, dropping his sharp pencil to the floor — а потім устав, кинувши олівця на підлогу.

11. Оригінал: «The Mother's eyes changed and something cruel appeared around her mouth.» [21, с. 90]

Український переклад: «Мамин погляд змінився, губи скривилися.» [4, с. 110]

Емоції: роздратованість, незадоволення.

Способи вираження:

- something cruel appeared around her mouth — губи скривилися;
- the Mother's eyes changed — мамин погляд змінився.

12. Оригінал: «'That's enough! You leave Danny be!' The voice belonged to an adult, and the young people around me shrank back as the woman came striding into the room. » [21, с. 71]

Український переклад: «Досить! Дай Денні спокій! До кімнати рвучко ввійшла жінка, й молоді люди довкола мене розступилися.» [4, с. 87]

Емоції: злість.

Способи вираження:

- as the woman came striding into the room — до кімнати рвучко ввійшла жінка.

13. Оригінал: «She looked up at me with unfriendly eyes, but when I told her Josie wanted to go outside, she tossed aside her oblong and marched out past me.» [21, с. 52]

Український переклад: «Вона підняла на мене неприязний погляд, а коли я сказала, що Джозі хоче вийти надвір, вона різко відклала набік прямокутник і протупотіла повз мене геть із зали.» [4, с. 65]

Емоції: неприязнь, ворожість.

Способи вираження:

– she looked up at me with unfriendly eyes — вона підняла на мене неприязний погляд;

– she tossed aside her oblong and marched out past me — вона різко відклала набік прямокутник і протупотіла повз мене геть із зали.

2.3. Порівняльний аналіз лексем на позначення емоцій у оригіналі та перекладі роману

Спершу, на рахунок коректності передачі емоційного досвіду героїв, хочеться зазначити, що в українському варіанті твору перекладач використав українські фразеологізми, сталі вирази, відповідники яким не присутні в оригіналі твору. Проте саме таким чином перекладач вдало адаптував роман під українських читачів, для кращого подальшого розуміння ними праці загалом, але водночас зі збереженням задумки автора. Це може слугувати гарним показником якості перекладу твору.

Він досяг цього за допомогою використання різних перекладацьких трансформацій у своїй роботі з метою краще передати емоції персонажів, дотримуючись адекватності перекладу у той же час. Основними способами його перекладацького відтворення у цільовій мові є: транскодування, описовий переклад, лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації.

На прикладі цього роману при перекладі лексичних засобів на позначення емоцій, вжито чимало фразеологічних одиниць для підсилення емоційності та передачі неформальної обстановки між персонажами. Тому перекладач доцільно застосовує їх і в українському варіанті. До прикладу:

– «something cruel appeared around her mouth» перекладач передав використовуючи український фразеологізм «скривити губи», що означає ставитися до чогось зневажливо;

– «her eyes becamen dull» у цьому випадку при перекладі було вжито фразеологізм «погасли очі», що дає нам зрозуміти сумний настрій героя.

Також він приділив немало увагу добірці певних виразів, які було вжито в оригіналі твору. Перекладач підібрав їм українські відповідники, що гармонійно виглядають в остаточному варіанті:

- до «made her almost lose her breath» український відповідник «перехопило подих»;
- коли «she brightened» було перекладено як «проясніла на лиці» (bright — світлий, яскравий);
- «kept rushing from one topic to another» — вираз «перестрибувала з теми на тему», що вживається аби передати збудженість та підвищену емоційність героя.

Щодо перекладу інших лексем, які використовувались на позначення емоцій в оригіналі твору, деякі з них були перекладені наступним чином:

Таблиця 1.

Оригінал	Переклад
kindness	доброта
gentleness	ніжність
gentle	ніжно
surprised	подив
excited	зацікавлення
blank	байдужий
sadness	сум
anger	злість
sly	лукавий

angrily	сердито
unfriendly	неприятний
fearful	наляканий

Як можна помітити, більшість з них були передані українською за допомогою терміну безпосередньої номінації цих чесноти (ніжність як gentleness, сум як sadness, злість як anger тощо), тому в таких випадках було нескладно визначити емоцію, яку проживає герой.

Висновки до Розділу 2

Прикладів на позначення як негативних так і позитивних емоцій безліч, серед яких, проте, було на меті обрати найбільш емоційно забарвлені, що найточніше передають настрій героя.

З аналізу підбраного ілюстративного матеріалу, можна зробити висновок, що більшість рис характеру в оригіналі твору були так само перекладені на українську мову за допомогою терміну безпосередньої номінації цих чеснот, як от gentleness, kindness, anger тощо. Або шляхом підбору підкатегорій, які асоціюються з головними базовими емоціями.

Спираючись на класифікацію способів вираження емоційного стану, визначаємо, що автор також неодноразово вживав разом декілька способів вираження, поєднуючи мімічне представлення переживань, вербальні та невербальні засоби опису настроїв героїв.

Важко визначити які емоції, позитивні чи негативні, переважали у творі в загальному, бо як і в реальному житті, у романі присутні як радісні так і прикрі моменти. Але всі вони були виражені приблизно однаковими лексичними засобами: фразеологізмами (скривити губи, погасли очі), сталими виразами, вигуківими конструкціями (Досить!), безпосередніми номінаціями рис характеру тощо.

ВИСНОВКИ

Лексичні засоби відіграють важливу роль у художньому творі, допомагаючи передати думки, почуття та емоції героїв. Синоніми, антоніми, стилістично забарвлена та нейтральна лексика використовуються для вдалої передачі настрою та внутрішнього стану персонажів. Поділ на позитивні та негативні емоції сприяє більш точному відтворенню настроїв у тексті.

Переклад лексичних одиниць здійснюється за допомогою перекладацьких трансформацій аби зберегти почерк автора оригіналу твору, у нашому випадку це Кадзуо Ішігуро, та одночасно донести це цільовою мовою.

Тема емоційного вираження наскрізь проходить через роман, бо головна героїня є Штучною Подружкою на ім'я Клара, іншими словами, роботом, яка має цікаву навичку розпізнавати та зчитувати емоції своєї хазяйки та інших людей, беручи до уваги тембр голосу, інтонацію, міміку, поставу, погляд, та інші знаки, що вказують на емоцію, яку вони переживають.

Цим вмінням, і відтворюванням поведінки інших завдяки своєму спостереженню, Клара відрізняється від інших ШП, і саме це привернуло увагу Джозі та її мамі. Її навички допомагають героїні піклуватися про свою хазяйку у повсякденному житті, підтримувати її і давати поради у складні періоди. Тому цілком зрозуміло, що емоціям у романі відведена ключова роль.

Щодо перекладу, хочеться також зазначити, що український варіант твору “Клара і Сонце” є більшим у розмірі, і складає 305 сторінок, проти 254 в оригіналі. Це достатньо легко пояснюється певними синтаксичними та граматичними особливостями нашої мови та мови оригіналу. При перекладі саме цього роману, Ганна Левів застосувала чимало трансформацій, вживши як прямі відповідники до деяких виразів, так і влучно підібрані фразеологізми для передачі, яких не було в оригіналі твору.

Аналіз підбраного матеріалу показує, що більшість рис характеру були передані на українську мову за допомогою термінів, що безпосередньо номінують ці якості, таких як сум, подив, злість. Також були використані підкатегорії, що асоціюються з базовими емоціями (excited — зраділа). Крім того опис міміки та невербаліки, як і вигуків та риторичні конструкції було вжито.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Деревенчук, М. (2018). Функціонування лексики на позначення емоцій у сучасній художній літературі. *Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.*, 62–64.
- Дерік, І. М. (2022). *Теорія та практика перекладу. Аспекти перекладу* (Т. М. Корольова, Рецензент).
- Івашкевич, Е. Е. (2018). Дискурс до проблеми перекладу художніх творів. *«Young Scientist»* № 3.2 (55.2) , 21–23.
- Ішігуро, К. (2022). *Клара і Сонце* (Г. Лелів, Пер.). Видавництво Старого Лева. (Оригінал опубліковано 2021 р.)
- Капніна, Г. І. (2021). Категорія експресивності у перекладі (на матеріалі оригінального та трансформованого на українську мову варіантів роману Е. М. Ремарка "На Західному фронті без змін"). 231–238.
- Кіщенко А., Стрій Л. Лексичні засоби вираження категорії експресивності в сучасній українській прозі. *Вісник ОНУ*. Т. 27, № 2 (26), 2022. С. 42–53.
- Козлов, Р. (2020). *Особливості художнього перекладу: Лексико-семантичний аспект* (А. Я. Алексєєв, В. А. Гаманюк & А. А. Степанова, Рецензент).
- Копера, А. М., & Рудіна, М. В. (2021). Методика дослідження особливостей відтворення концептів-емоцій у перекладах українською мовою англійських художніх творів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.*, (3), 111–119.
- Кухта, О., & Цьох, Л. (2021). Аналіз перекладу мовних засобів вербалізації емоцій в англо-українському перекладі роману Дж. Фаулза

«Колекціонер». *Молодий вчений*, (11 (99)), 223–227.
<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-50>

Пініч, І. П. (2022). Вербальний, соціо- та біогенетичний коди екстеріоризації емоцій: Афективно-дискурсивний підхід.

Пініч, І. П. (2022). Сучасна лінгвістика емоцій: Інтегральний підхід. *Загальне мовознавство*.

Поліщук, Л. П., & Пушкар, Т. М. (2021). *Мовні засоби вираження емоцій в англomовній художній літературі*. 1142–1147.

Помирча, С. В. (2019). Експресивна лексика як особливе та специфічне явище української літературної мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*, 1(7(75)), 129–131.
[https://doi.org/10.25264/2519-2558-2019-7\(75\)-129-131](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2019-7(75)-129-131)

Пушик, Н. В. (2022). Особливості перекладу художніх творів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, (54), 208–211. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.50>

Славський, С. (2020, 13 грудня). Кадзуо Ішігуро: Британський самурай літератури. ЧИТАЙ: онлайн-журнал про книги та літературу.
<https://chytay-ua.com/view.php?id=1034>

Словник синонімів української мови. Slovnyk.me. URL:
<https://slovnyk.me/dict/synonyms> (дата звернення: 27.01.2024).

Тиха, У. І., & Марчук, Т. Л. (2021). Особливості відтворення емоційного мовлення персонажа у романі Дж.с. Фоебра «extremely loud and incredibly close» в перекладі українською мовою. *Записки з романо-германської філології*, (1), 106–114. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.1\(46\).234402](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.1(46).234402)

- Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2019. 348 с.
- Bezrukov, A., & Bohovyk, O. (2022). Emotion concepts for representing the vicissitudes of fate in Markus Zusak's "Bridge of Clay". *Synopsis: Text Context Media*, 28(1), 14–20. <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2022.1.3>
- Jones B. 53 idioms for describing feelings and moods — get more vocab. Get More Vocab. URL: <https://getmorevocab.com/idioms-for-describing-moods/> (date of access: 27.01.2024).
- Ishiguro, K. (2021). *Klara and the Sun*. ALFRED A. KNOPF.
- Langford L. L. Six Basic Emotions by Paul Ekman. Study.com. URL: <https://study.com/academy/lesson/ekmans-six-basic-emotions-listdefinitions-quiz.html> (date of access: 25.01.2024).
- Stavchuk, N. V. (2021). Analysis of transformations in the translation of language units and constructions with emotionally-expressive coloring (based on the material of Ray Bradbury's works). *"Scientific Notes of v. I. Vernadsky Taurida National University"*, Series: "Philology. Journalism", 2(1), 291–295. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-2/50>